

GLASNIK

B'nai B'rith „Gavro Schwartz“ Hrvatska

Godina / Year 2 Broj / Number 5 Zagreb, ožujak/March 2017 Izlazi četiri puta godišnje / Published quarterly

Urednik /editor: Darko Fischer. Tehnički urednik/Graphic editor: Branka Cimermanović

VOICE OF B'nai B'rith „Gavro Schwartz“ Croatia

Uz peti broj BB glasnika

Poštovane čitateljice i čitatelji,

Glasnik je proslavio svoj prvi rođendan. Ovo je prvi broj u drugoj godini njegova života. Nadamo se da će rođendana još biti! Ovaj broj nije "tematski". Ne obrađujemo niti jednu posebnu temu. Ipak, kao nastavak onog, što smo objavili u prošlom broju o kiparu Oscaru Nemonu, sada objavljujemo članak njegove kćeri lady Aurelie Young o gospođi Nadi Korski, koja je bila prvi njegov model.

Hanuka, naš prvi od dva vesela praznika je prošao. Proslavili smo ga uobičajeno s veseljem i uz tradicionalna jela. Sada je pred nama drugi veseli praznik Purim. O njemu je kratki članak u ovom broju. Purim je praznik obilježen pobjedom dobra nad zlim, spas za Židove i nevolje za njihove progonitelje. Ta ideja Purima još uvijek je aktualna. Na naslovnoj strani je Knjga o Esteri

Još jedna ličnost filma i estrade židovskog porijekla napustila je ovaj svijet. Zsa Zsa Gabor (Ža Ža Gabor) glumica iz Mađarske s karijerom u Hollywoodu umrla je u poodmakloj dobi. Donosimo kratku bilješku o njoj.

Kao literarni dodatak donosimo jednu priču bosanskog pisca Abdulaha Sidrana iz njegove knjige "Otkup sirove kože (Zagreb 2011). Okosnica priče je prezime Sidran. Autor pronalazi svoje prezimenjake u Americi i otkriva da su oni Židovi i da je Sidran često židovsko prezime. To ga navodi na razmišljanje o svom porijeklu, ali i o vječnom seljakanju, progonima i bježanju mnogih nesretnika raznih nacionalnosti. To je, uostalom, i autorova životna opsesija.

Editorial to the fifth issue of The Voice of BB

*D*ear readers,

*O*ur "Voice" has celebrated its first birthday. This is the first issue in the second year of its life. We hope there will be more birthdays. This issue is without a specific theme. But, as a continuation what we published in the last issue and it is about the sculptor Oscar Nemon, now we come with the article written by his daughter lady Aurelia Young. She writes about Ms. Nada Korski who was Nemon's first model when both were teenagers.

*C*hanukkah, first of our two joyful holidays has already passed. We celebrated it as usually in a good mood and with traditional meals. Now the second joyful festival, Purim will soon occur. We have a small article about it in this issue of our "Voice". Purim celebrates victory of good over evil. It is the memory of Jewish salvation and troubles for their enemies. This idea of Purim is still something we cope with. The cover page shows Ester's scroll.

*Y*et another celebrity of Jewish origin in the world of movies has passed away. Zsa Zsa Gabor, an actress from Hungary who made carrier in Hollywood, died in her late nineties. You'll find a short notice about her in this issue.

*A*s a literature supplement you'll find a short story written by Bosnian writer Abdulah Sidran who is himself a Muslim. It is about his family name "Sidran". He finds other people of the same family name in USA, but they are Jewish. This inspires him to think and write about the destiny of his and many other families of different nationalities who were persecuted and often were forced to fly away from their homes. This is writer's own live obsession.

Sadržaj

Nada Korski (1911 – 2009)	5
Purim.....	13
Preminula Zsa Zsa Gabor.....	16
Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger	17
Međureligijski koncert	21
Abdulah Sidran: Iz pobjede u pobjedu do konačnog poraza.....	24

Contents

Nada Korski 1911 – 2009	10
Purim	15
Zsa Zsa Gabor Died.....	16
The Society for Jewish Culture „Miroslav Šalom Freiburger“	20
Multi-confessional Concert (including Jewish music)	23

Nada Korski (1911 – 2009)

Moj otac bio je židovski kipar Oscar Nemon, rođen u Osijeku 1906. Njegov otac, Mavro Neumann, došao je iz Mađarske. Majka, Eugenie/Zenika Adler, bila je kći Leopolda Adlera, vlasnika osječke tvornice boja i lakova. Oscar Nemon je za vrijeme boravka u Bruxellesu tridesetih godina prošloga stoljeća svoje prezime Neumann promijenio u Némon. Pravo prezime zvučalo je previše njemački, a u Belgiji nisu voljeli Nijemce. Nakon toga uvijek se predstavljao samo kao Nemon jer niti ime Oscar nije volio. Nije mu bilo drago što je dobio ime po olinjalom starom konju koji je vukao osječki gradski tramvaj. Naime, Eugenie Neumann dugo

je rađala svoje drugo dijete i primalja se već počela brinuti. Baš tada ulicom je prolazio konjski tramvaj i kočijaš je vikao 'Hajde Oskare, pokreni se'. Primalja je ponovila te riječi, rekla je 'Hajde Oskar!' i tom je času Oscar izišao. Pružila je bebu Eugeniji i rekla 'Evo Oscara'

Kad je Oscar imao 9 godina umro mu je otac i majka je morala početi raditi kako bi uzdržavala troje djece. U tinejdžerskoj dobi Oscar se počeo zanimati za kiparstvo. 1923., kada mu je bilo 17 godina, dobio je prvu plaćenu narudžbu od Roberta Korskog, bogatog židovskog zemljoposjednika koji je imao dva sina tinejdžerske dobi i jednu mlađu kćer.

Na fotografijama su braća Vladimir i Ivan Korski, koji su bili prijatelji Nemonovog bratića Miroslava Adlera. Miroslav je zamolio gospodina Korskog da od Oscara naruči skulpturu Nade, njegove jedanaestogodišnje kćeri. Gospodin Korski je pristao i tako je portret Nade Korski postao prvi Nemonov plaćeni rad. Nada mi je pričala kako joj je to poziranje bilo dosadno i kako je pravila kuglice od gline i bacala ih u Nemonovu čupavu kosu. Nemon se nije obazirao, uporno je radio i povremeno četkao glinu iz kose. Nada kaže kako je

Nemon bio sramežljiv i tih, za razliku od njezine bučne braće. Kaže i kako ju je promatrao kao da joj želi izvući cijelu dušu.

Jedan od Nemonovih ranih autoportreta gdje se vidi njegova gusta kosa.

Nadin djed, udovac, živio je u blizini i imao nekolicinu djece sa svojim služavkama. U to vrijeme bio je običaj da ta djeca žive u obitelji do svoje osme ili desete godine, a onda bi 'Gazda' majci kupio duhanski kiosk i otprovio ih. Nada se sjeća kako se igrala s jednim od djedovih nezakonitih sinova.

Netom prije početka II svjetskoga rata Nada se udala za jednoga Židova kojega su nacisti ubrzo ubili. Tijekom rata Nada je živjela u Zagrebu s majkom. Jednoga dana, vrativši se s posla, pronašla je majku mrtvu – ubila se plinom iz pećnice, a Nada je ostavila pilulu cijanida i poruku da se ubije. Tada su u Zagreb došla Nadina dva brata koji su ranije prebjegli u Švicarsku. Mlađi brat Ivan, inženjer, odmah je uhapšen, a stariji Vladimir, advokat, pokušao je isposlovati da ga oslobode. Obojicu su nacisti ubili.

Kako bi spasila vlastiti život, Nada se tada udala za starog prijatelja iz Osijeka, koji je bio katolik. Preživjela je rat i vratila se s mužem u rodni Osijek. Tamo su joj muža uhapsili komunisti, optužili ga za kolaboracionizam i smaknuli.

Nadinu luksuznu kuću u Aleksandrovoj ulici oduzeli su najprije nacisti, a zatim komunisti.

Obiteljska kuća Korski u Osijeku, gdje je Nemon portretirao jedanaestogodišnju Nadu.

Nadina bista, koja je stajala na velikom klaviru u salonu, bačena je u sanduk kupusa i tako je preživjela rat.

Stan u Osijeku u kojemu je Nada poslije rata živjela s mužem imao je dvije sobe. Kada joj je muž ubijen morala je uzeti podstanara jer komunisti nisu dozvoljavali jednoj osobi da živi u dvije sobe. Podstanar je bio estonski Židov koji je početkom rata sa ženom i kćerkom došao u Osijek pobjegavši iz Estonije. Ženu i kćer ostavio je u Osijeku, a sam je otišao u Primorje pokušati ishoditi propusnice za Italiju. Kada se vratio u Osijek, saznao je da su mu žena i kći odvedene u koncentracioni logor i ubijene.

Poslije rata, četverogodišnji sin jedinac Vladimira Korskog upao u je kotao s kipućim sapunom i umro od opekotina, a njegova se majka potom ubila.

Nada se udala za estonskog podstanara i otišli su živjeti u Opatiju, mondano ljetovalište na istarskoj obali. Tamo su bili bliže Italiji i mogućnosti bijega u slučaju novoga rata.

Nada je govorila francuski, njemački, hrvatski i engleski jezik pa se zaposlila na recepciji jednog hotela. Jednoga dana pozvana je u Beč da primi novčanu odštetu za sve svoje ubijene članove obitelji. Budući da nije mogla sav taj novac donijeti u Jugoslaviju, kupila je hrpu odjeće (uvijek je bila vrlo elegantna). Kupila je i zlatne cipele pa su je kolege u hotelu zvali 'milijunašicom'.

Jednom je u hotelu odsjela dama u krznenom kaputu, Hedviga Bauer. Na recepciji su joj rekli 'vi ste očito milijunašica pa želite li upoznati našu milijunašicu?' Tako su se Nada i Hedviga upoznale i Nada je Hedvigu pozvala u svoj stan, gdje je u kutu dnevne sobe stajala Nadina bista koju je Nemon izradio. Ustanovilo se da je Hedviga Nemonova prijateljica i tako je Nada ponovo srela Nemona 1965. godine, 40 godina nakon njihovog posljednjeg susreta.

Nada je bila ne samo poliglota i elegantna žena, već i šampionka Istre u bridžu.

Nakon 1965. Nemon je često boravio kod Nade (suprug Estonac je umro). Očito joj je Nemon bio vrlo drag, pokazala mi je i zastore koje je Nemon odabrao za njezin stan.

Kada mi je Darko Fischer 2006. godine prilikom mog posjeta Osijeku pokazao bistu Nade Korski u Židovskoj općini Osijek, tada nisam baš ništa znala o Nadi Korski. Rekli su mi tek da je to Nada Korski, Nemonova prva djevojka. Te 2006. godine bi Nemonu bilo 100 godina pa nisam ni pomislila da bi njegova prva djevojka mogla još biti živa. No nekim čudom ispalo je da Vesna Domany Hardy, koja živi u Londonu, poznaje Vlastu Kovač, čija je majka bila najbolja prijateljica Nade Korski i koja je pouzdano znala da Nada još uvijek živi u Opatiji. Stoga sam žurno uhvatila avion i odjurila u Opatiju. Jasna Paro, supruga hrvatskog veleposlanika u Londonu organizirala je da susret snimi Hrvatska televizija. Snimka još uvijek postoji.

U Opatiji sam se prenerazila vidjevši da Nada izgleda baš kao i njezina bista, a ona mi je rekla da izgledam baš kao moj 17-godišnji otac!!

Nada je imala fantastični smisao za humor, stalno se šalila s Nevenkom, kćerkom njihove zajedničke prijateljice. Stanovala sam kod Nevenke u Opatiji i pokazala mi je tajni prolaz od njezinoga stana, ispod ceste do jedne male uvale kamo su nekoć svi odlazili na kupanje. Jedna od Nadinih prijateljica imala je invalidnu kćer koju su vodili na kupanje u tu privatnu uvalu, a Nada mi je pričala kako je Nemon bio nježan s tim djetetom, nimalo se ne obazirući na njezinu invalidnost.

Uvala u kojoj su se kupali neprimijećeni od drugih.

Nada s mojom sestrom Electrom i sa mnom godinu dana nakon moje prve posjete. Na drugoj fotografiji Nada pokazuje kako s 96 godina još uvijek može zabacivati nogu. Nevenka je drži za ruku.

Evo, to je priča, bar meni poznati dijelovi, o jednoj od najdivnijih žena koje sam u životu srela. Jako sam voljela Nadu Korski.

Grob obitelji Kestenbaum na osječkom židovskom groblju. Aurelia kod groba obitelji Korski na kojem su dodana imena Nade Korski i njezine braće, Vladimira i Ivana.

Grob obitelji Korski blizu je groba Leopolda Adlera (gore) kojega je Nemon zamislio, želeći da izgleda poput otvorene knjige, jer je njegov djed jako volio čitati. Taj grob sada nosi imena svih članova obitelji Leopolda Adlera koji su nestali u holokaustu.

Grad Osijek donio je 2009. godine odluku da se jedan park imenuje u čast Oscara Nemona. Park se nalazi između Nemonove rodne kuće i Židovske općine. U parku je postavljena Nemonova skulptura 'Humanity', memorijal za stanovnike Osijeka koji su nestali u holokaustu. Zamišljam da je gradeći ovu skulpturu mislio na svoju voljenu majku. Majka prenosi 'humanost' putem ljubavi za svoje dijete, nasuprot nehumanosti i brutalnosti rata.

Dr. Darko Fischer i Lady Aurelia Young u Osijeku prilikom imenovanja parka 2009. Skulptura 'Humanity', Nemonov memorijal žrtvama holokausta, postavljen u Parku Oscara Nemona.

Aurelia Young

aureliayoung22@aol.com

Siječnja 2017.

Nada Korski 1911 – 2009

My father was the Jewish sculptor, Oscar Nemon, born in Osijek in 1906. His father, Mavro Neumann was from Hungary. His mother, Eugenie/Zenika Adler, was the daughter of Leopold Adler who owned a factory in Osijek which made paint and boot polish. Oscar Nemon changed his name from Neumann to Némon when he was in Brussels in the 1930s. This was because the Belgians didn't like the Germans and he had a German sounding name. After he changed his name he was just known as Nemon by everyone as he didn't like the name Oscar. This was because he was named after Oscar the scraggy old horse which pulled the Osijek town tram.

When Eugenie Neumann, was in labour with her second child the baby was taking it's time and the midwife was beginning to get worried. Just then the tram trundled past the window and the tram driver shouted 'Come on Oscar get a move on' The midwife echoed the tram drivers words and said 'Come on Oscar' and at that moment the baby slipped into her hands. She gave the baby to Eugenie with the words 'Here is Oscar'.

Nemon's father died when he was 9 years old and his widowed mother had to go to out to work to support her three children. Nemon became interested in sculpture in his teens. In 1923 when he was seventten his first paid commission came from Robert Korski a rich Jewish landowner who had two teenage boys and a younger daughter.

The brothers, Vladimir and Ivan, seen here as young boys, were friends with Nemon's cousin Miroslav Adler. Miroslav asked Mr Korski if he could commission Oscar, to sculpt Nada, his eleven year old daughter. Mr Korski kindly obliged and Nada Korski became Nemon's first paid commission.

Nada told me that she found sitting boring and used to make little pellets of clay which she threw into Nemon's bushy hair. Nemon took no notice and just went on working and every now and again would brush the clay out of his hair. Nada said Nemon was shy and quiet, quite unlike her boisterous brothers. She said he looked at her as if he wanted to extract her whole psyche.

Nada's widower grandfather lived nearby and had various children with his maids. As was the custom these children grew up with the family until they were about 8 or 10 whereupon the 'Master' bought the mother of the child a Tobacconist's shop and off they went. Nada remembers playing with one of the illegitimate sons of her grandfather.

Just before the beginning of WWII Nada married a Jewish man who was swiftly killed by the Nazis. During the War Nada lived in Zagreb with her widowed mother. One day she came home from work to find her mother had gassed herself in Nada's oven leaving a note telling Nada to take the cyanide pill she had left for her.

Nada's two brothers, who had escaped to Switzerland, came back to Zagreb. Ivan, younger brother, an engineer, was captured by the Nazis, the older one, Vladimir a lawyer, tried to negotiate his release. They were both murdered by the Nazis.

Nada then, to save her life, married an old school friend from Osijek, who was a Roman Catholic. She survived the war and after the war she and her husband returned to, Osijek, their home town. Whereupon the new husband was seized by the Partisans, accused of being a Collaborator and killed.

Nada's elegant house on Alexandra Street had been taken over first by the Nazis and then by the Communists.

Nada's bust which had sat on the grand piano in the hall had been tossed into a box of old cabbages and survived the War.

The flat which Nada lived in with her husband in Osijek had two rooms. After her husband was killed she had to take a lodger as the Communists didn't allow single people to have two rooms .

Nada's lodger was an Estonian Jew who had fled Estonia at the beginning of the WWII with his wife and daughter. He left his wife and child in Osijek whilst he went to the coast to see if he could get a passage to Italy, when he returned his wife and daughter had been taken to a Concentration Camp and killed.

After the War, Vladimir Korski's only child, a son of four, fell into a vat of boiling soap and died of his burns, his mother committed suicide.

Nada married the Estonian lodger and they went to live in Opatija an elegant resort on the Istrian coast. This was to be nearer Italy so they could escape more quickly if there was another war.

Nada, who could speak French, German, Croatian and English, worked as a receptionist in one of the hotels in Opatija. One day she was summoned to Vienna to receive Reparation money for all her murdered relatives. She wasn't allowed to take all the money back to Yugoslavia so she bought lots of clothes (she was a very elegant woman). She bought some golden shoes and was known as the 'Millionairess' by her work colleagues in the hotel.

One day a lady called Hedviga Bauer came to stay in the Hotel wearing a fur coat. One of the other receptionists said to Hedviga Bauer 'you are obviously a millionairess, would you like to meet our millionairess?' So Nada and Hedviga met and Nada invited her back to her apartment where Nemon's bust stood in the corner of her living room.

It turned out that Hedviga was a friend of Nemon's and that is how Nemon and Nada met again in 1965, 40 years after their last meeting.

Nada was not only a good linguist and elegant but she was also the Bridge Champion of Istria.

From 1965 Nemon often stayed with Nada (her Estonian husband had died). She obviously was very fond of Nemon and showed me the curtains he had chosen for her apartment.

I knew absolutely nothing about Nada Korski whatsoever when in 2006 I went to Osijek where Darko Fischer showed me Nada's bust in the Jewish Community Centre in Osijek. I was told that the bust was of Nada Korski, Nemon's first girl friend. Nemon would have been 100 in 2006 so I didn't think his first girl friend would be alive. But by a miracle Vesna Domany Hardy, who lives in London, knew Vlasta Korvac whose mother was Nada's best friend and she knew that Nada was still alive living in Opatija. So I leapt onto an aeroplane and rushed to see her.

Jasna Paro, the wife of the Croatian ambassador in London, arranged for a Croatian TV company to film our meeting. A recording of this meeting still exists.

When I arrived I was amazed to see that Nada looked just like her bust and she thought I looked like my 17 year old father!!

Nada had the most wonderful sense of humour, she was always joking with Nevenka who was the daughter of another of her friends. I stayed with Nevenka in Opatija and she showed me a secret passage from her apartment which went under the road to a little cove where they all used to swim. One of Nada's friends had a handicapped daughter who they took to swim in this private cove and Nada told me how wonderful Nemon was with the child and how he ignored her handicaps.

Here is Nada with my sister Electra and me the year after my first visit. In the next photograph Nada shows how she can still do high kicks aged 96. Nevenka is holding her hand.

That is the story, just the bit I know, of one of the most amazing women I have ever meet. I loved Nada Korski.

In 2009 the town of Osijek decided to honour Oscar Nemon by naming a park after him. The park is between the house where Nemon was born and the Jewish Community centre. In the park stands Nemon's statue 'Humanity' his memorial to the people from Osijek who perished in the Holocaust. I should imagine he was thinking of his beloved mother when he made this beautiful statue. A mother is passing on 'humanity' with the love she has for her child instead of the inhumanity and brutality of War.

Aurelia Young

aureliayoung22@aol.com

January 2017

Purim

Estera

S proljećem nam dolazi radost ljepšeg, toplijeg i sunčanijeg vremena, ali isto tako i radost našeg praznika Purim. Veseli praznik pobjede dobra nad zlim što se po našim legendama i knjigama dogodilo još u šestom vijeku prije nove ere obilježavamo po židovskom kalendaru 14. Adara, što će ove godine biti devetog ožujka po Gregorijanskom kalendaru. Veselimo se što je Estera svojom ljepotom i čarima pridobila povjerenje kralja Ahašvera i spasila svoj narod, Židove, od uništenja u vrijeme boravka u

Babilonu. Ne treba nas, doduše, veseliti što je umjesto Židova smrtno stradao i njihov neprijatelj i nesuđeni

krvnik Haman, jer ne treba se radovati tuđoj nevolji pa makar se radilo i o neprijatelju. Ali pred 2500 godina drugačije se razmišljalo.

Sretan završetak purimske priče počeo je "kockanjem". Haman je bio preteča Las Vegasa i Monte Carla! Kockom – "pur" na hebrejskom - odlučio je da na nesretni trinaesti dan mjeseca Adara pobije Židove. Umjesto toga on je sam stradao baš toga dana a veselje Židova uslijedilo je dan kasnije, 14. Adara. Novije priče nadopunjuju zlu kob židovskih neprijatelja na Purim. Staljin, sovjetski diktator, koji je imao svoje "konačno rješenje" za ruske Židove, umro je koji dan nakon Purima. Umro je 5. ožujka 1953 a tada je to bio n18 Adar. Zakasnio je četiri dana (no navodno se već 1. 3. dakle na Purim teško razbolio, jer je previše uživao u jelu i piću, baš kao da slavi Purim)! Slično je i Sadam Husein bio poražen u akciji na Kuwait baš na Purim.

Na purimskoj zabavi, kada se veselimo među ostalim tradicionalnim slasticama jedemo Hamanove uši. To su ukusni kolači iako naziv baš ne potiče ugodne primisli. Doduše "Hamanove uši" nisu u hrvatskom baš doslovan prijevod riječi "hamantashen" kako se to kaže na jidiš jeziku. Još svašta dobrih stvari tradicionalno priređujemo za Purim. Mnogo toga povezano sa zlim Hamanom. Hamanove uši, Hamanovi prsti, Hamanove oči, dok zrna maka i sezama s kojima se posipava tijesto je asocijacija na Hamanove buhe!

Hamantaschen

Kulič (vjerojatno od slavenske kao i hrvatske riječi "kolač") kod Aškenaza je slatka hale, smotana kao uže da podsjeća na to da je Haman htio objesiti Mordehaja a onda je sam završio na takav način. U Maroku su Židovi pripremali "bojaya ungola di purim", lepinju u čijoj sredini je bilo tvrdo kuhano jaje, što treba podsjećati (opet!) na Hamanovo oko. Slično jelo je i "florales" iz Grčke, tvrdo kuhana jaja omotana tijestom za halu. skrivajući svoje porijeklo Estera se ipak na dvoru držala košer jela, pa je najčešće jela grah. Zato se i to jelo tradicionalno jede za ovaj praznik. Nešto manje je uvjerljivo objašnjenje o purici, još jednom tradicionalnom jelu za Purim jer njih nije bilo u "starom svijetu" prije otkrića Amerike. Ipak nam purica za Purim dobro prija!

Za Purim se maskiramo, prikrivamo svoje pravo lice. Tako je i Estera prikivala svoje židovsko porijeklo da bi zadobila kraljevo povjerenje. Na Purim doživljavamo davne događaje igranjem "Purimšpila", igrokaza u kojem obično sudjeluju djeca i čiji sadržaj odgovara priči iz knjige o Esteri.

I ne zaboravite! Na Purim se smijete toliko napiti, da ne razlikujete zlog Hamana od dobrog Mordehaja. A ako ste u Jeruzalemu, onda ćete slaviti Purim Šušan i to dan kasnije 15. adara. To, navodno, vrijedi za gradove opasane zidinama jer je u Suzi (Šušanu) slavlje počelo dan kasnije zbog borbi koje su 14. Adara još trajale.

Mordehaj

Hag Purim sameah!

Purim

Spring brings us joy of nice, warm and sunny weather along with the joy of the Purim holiday. On the 14th of Adar by the Jewish calendar we celebrate the victory of good over evil which happened in the 6th century BC, as our legends and books teach us. This year this will happen on March 9th. We celebrate beautiful Esther who charmed King Ahasuerus of Babylon and saved her people, the Jews, from execution. Maybe we should not cheer the fact that the odious enemy Haman was executed instead, it is not nice to rejoice someone's disaster, not even the enemy's disaster. But the public opinion was different 2500 years ago.

The Purim story ended with a happy end and this happy end started by 'gambling'. Haman was a predecessor of Las Vegas and Monte Carlo! It was decided by the dice (Hebrew: Pur) that Jews will be executed on the unlucky 13th of Adar. But Haman was executed himself on that day and the Jews started their celebrations the day after, on the 14th of Adar.

More recent stories tell us more about the bad luck on Purim for some enemies of the Jews. The Soviet dictator Stalin, having his own 'final solution' for Russian Jews, died on March 5th 1953. just a few days after Purim, on the 18th of Adar. His death was four days late (but the story goes that he fell ill on March 1st, on Purim, after too much food and drink, as if he was celebrating Purim!). On Purim, Saddam Hussein was defeated in his attack on Kuwait.

On Purim party we enjoy many traditional sweets including Haman's Ears. Although tasty, they bring some unpleasant afterthoughts. After all, 'Haman's Ears' is not the exact translation of the word 'Hamantaschen' in Yiddish language. There are many other traditional and tasty sweets prepared for Purim, many of them associated with evil Haman. Haman's ears, Haman's fingers, Haman's eyes... and the sesame and poppy seeds sprinkled on the dough remind us on Haman's flees!

Kulič (probably derived from the Slavic as well as Croatian word 'kolač' – cake) is a sweet challah, traditional by Ashkenazi Jews, coiled as a rope to remind us how Haman planned to hang Mordechai and was hanged himself instead. Moroccan Jews used to prepare the 'bojoya ungola di Purim', a 'pita' with a hard-boiled egg in the middle to remind us (again!) on Haman's eye. There is a similar dish in Greece, 'florales' of hard boiled eggs wrapped in challah dough.

Esther kept her origins secret, but nevertheless she ate kosher food, mostly beans. Therefore beans are also traditionally prepared for Purim. Turkey is also considered traditional for Purim, but this is arguable since there were no turkeys in 'the old world' before America was discovered. Anyway, the turkey tastes delicious on Purim!

On Purim we are in disguise, we hide our face and our true self. Just like Esther who hid her Jewish origin to gain king's confidence. We stage a play, 'Purim spiel', to show ancient stories from the book of Esther, usually performed by children.

And remember! On Purim you may get so drunk that you can't tell the evil Haman from the good Mordechai. If you happen to be in Jerusalem, on 15th of Adar you will celebrate Purim Shushan. This applies to all walled cities, remembering Susa (Shoshana) where the battle was still fought on 14th of Adar so the celebrations started a day later.

Hag Purim sameah!

Preminula Zsa Zsa Gabor

U stotoj godini života preminula je od srčanog udara nekad slavna filmska glumica Zsa Zsa Gabor. Gotovo u isto vrijeme stoti rođendan proslavio je još poznatiji filmski glumac Kirk Douglas. Zajedničko im je što su oboje Židovi.

Zsa Zsa je rođena u Budimpešti. Oboje roditelja su joj bili Židovi. Rođeno joj je ime bilo Sari.

Bila je posebno lijepa i atraktivna. Još kao tinejđericu su je angažirali u bečkoj opereti a s 19 godina bila je izabrana za Miss Mađarske.

Uoči 2. svjetskog rata emigrirala je u Ameriku. Nakon što joj se raspao prvi brak 1942. godine se udala za bogatog hotelijera Conrada Hiltona. Iz tog braka rodila je jedno dijete. Prema porodičnom stablu Zsa Zsa je pra-pra teta Paris Hilton.

U filmskoj karijeri imala je ulogu u Hustonovom filmu "Moulin Rouge". Zatim je igrala u filmu "Lili", te u "Dodiru zla" Orsona Wellesa. Glumila je u TV serijama ("Bonanza") i u raznim sapunicama.

Najpoznatija je bila po broju brakova., ukupno 9! Posljednji suprug bio joj je Frederic princ od Anhalta. Bio je 30 godina mlađi od nje a njemu je to bio sedmi brak. Uz mnoga bogatstva iz ranijih brakova tu se još domogla plemićke titule

Ozbiljne zdravstvene nevolje počele su 2010. godine kada je pala i slomila kuk. Zbog gangrene su joj poslije morali odrezati nogu iznad koljena, a na kraju 18. 12. 2016. umrla je od srčanog udara, pola godine prije svoga stotog rođendana.

Zsa Zsa Gabor Died

The former celebrated movie star Zsa Zsa Gabor died of heart failure, aged almost 100. About the same time, the famous movie star Kirk Douglas celebrated his 100th birthday. They shared their origins, both being Jews.

Zsa Zsa was born in Budapest, her real name was Sari. Both parents were Jews.

She was remarkably pretty and attractive. She was engaged in Vienna in operetta as a teenager and she became Miss Hungary when she was 19.

Just before the WWII Zsa Zsa emigrated to America. Her first marriage broke in 1942. and after that she married the rich hotel owner Conrad Hilton. She had a child from this marriage. The family tree confirms that Zsa Zsa is Paris Hilton's great-great aunt.

In her movie career she played in Houston's 'Moulin Rouge', in 'Lili' and in Welles's 'Touch of Evil'. She also played in TV serials ('Bonanza') and several soap operas.

But she was most famous for her numerous marriages, 9 altogether! Her last husband was the Prince Frederic of Anhalt. He was 30 years her junior and she was his 7th wife. Along with fortunes she gained from former marriages this one provided her an aristocracy title.

In 2010. when she fell and broke her hip, her health deteriorated. Her leg was amputated because of gangrene, and finally she died of heart failure on December 18th, 2016, six months before her 100th birthday.

Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger

Četvrt stoljeća na kulturnoj pozornici

Od svog osnivanja, 1989. godine, Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger prisutno je na hrvatskoj kulturnoj pozornici svojim priredbama i drugim aktivnostima, kojima, uz sudjelovanje suradnika židovskog podrijetla i drugih hrvatskih građana, njeguje tradicionalne vrijednosti židovske kulture i kulture uopće

Prošlo je više od četvrt stoljeća otkad je (1989.) osnovano i djeluje Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger i gotovo četvrt stoljeća otkad je (1993.) na našoj medijskoj sceni ključni „Freibergerov“ izdanak, časopis „Novi Omanut“. A kad je riječ o „Freibergeru“, ovome navedenom mogli bismo, pa i morali, dodati još jedan njegov projekt, pokrenut također prije gotovo četvrt stoljeća, ali još nedovršen, projekt „Židovskog biografskog leksikona“. Spominjući taj trio ne možemo a da se ne podsjetimo na jednog od glavnih inicijatora, pokretača, a dijelom i realizatora svih ovih projekata: riječ je, dakako, o Branku Poliću (1924. – 2014.), novinaru, glazbenom kritičaru, uredniku, piscu i židovskom aktivisti koji je, među ostalim, bio do sada najdugovječniji glavni urednik „Novog Omanuta“: od njegova prvog do 124. broja, drugim riječima, od rođenja časopisa (1993.) do svoje smrti (2004.). Polić je, uz to, bio ne samo opsjednut idejom o izradi „Židovskog biografskog leksikona“, tj. leksikona o hrvatskim Židovima, nego je, lansirajući ideju o njemu, i napisao cijeli niz natuknica za taj leksikon.

U skladu s jednom od prvih odredaba svoga Statuta, Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger u svom djelovanju okuplja „pripadnike židovske narodnosti i druge građane Republike Hrvatske“, pa u svome članstvu ima približno jednak broj Židova i nežidova. Približno takav odnos je i u sastavu Upravnog odbora Društva, u kojem su i vrlo poznate ličnosti s hrvatske kulturne i intelektualne pozornice, uključujući i dvojicu akademika, Augusta Kovačeca i Viktora Žmegača. Djelujući u skladu s ciljevima sadržanim u svom Statutu, Društvo, među ostalim, priređuje godišnje 20 do 30 raznovrsnih kulturnih priredbi: riječ je o predavanjima o relevantnim aktualnim, ponajprije kulturnim, ali i drugim temama koje nameću zbivanja u suvremenom svijetu i na našim prostorima, podsjećanjima na važna zbivanja i ličnosti iz bliže i dalje prošlosti, predstavljanju novih knjiga od posebnog interesa za ovu židovsku zajednicu i židovstvo uopće, glazbenim i drugim priredbama.

Na tim tribinama nastupaju mnoge istaknute ličnosti iz kulturnog, znanstvenog, političkog i uopće javnog života Hrvatske, kako iz židovske zajednice, tako i one izvan nje. Primjerice, u izvještaju o radu Društva u razdoblju od svibnja 2015. do svibnja 2016., podnijetom na redovnoj godišnjoj skupštini Društva, održanoj 3. svibnja prošle godine, navodi se da je u tom jednogodišnjem razdoblju Društvo priredilo osam predavanja, deset predstavljanja knjiga, jedan razgovor, dvije glazbene priredbe i jedno In memoriam. U tom su programu, među ostalima, sudjelovali i (kronološkim redom) sociolog i filozof dr.sc. Darko Polšek, glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević, politolog i publicist dr.sc. Boris Havel, povjesničar prof.dr.sc. Tvrtko Jakovina, nakladnica i urednica mr.sc. Simona Goldstein, direktor nakladničke kuće „Fraktura“ Seid Serdarević, psihologinja prof.dr.sc. Mirjana Krizmanić, novinar i publicist Tomislav Jakić, komentator popularne glazbe dr.sc. Ivan Bauer, novinar, publicist i diplomat Mirko Galić, filozof i politički analitičar prof.dr.sc. Žarko Puhovski, informatičar prof.dr.sc. Darko Fischer, književni kritičar, novinar i publicist Zdravko Zima, povjesničarka umjetnosti dr.sc. Snješka Knežević, povjesničarka i publicistkinja Anna Maria Gruenfelder, književna kritičarka Jagna Pogačnik, povjesničar dr.sc. Filip Škiljan, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordionacije židovskih općina u Hrvatskoj prof.dr.sc. Ognjen Kraus, pijanistica i muzikologinja dr.sc. Tamara Jurkić Sviben i novinar i publicist Tihomir Ponoš.

Među temama o kojima su neki od spomenutih sudionika govorili na tribini Društva bile su: dugogodišnji „Vjesnikov“ dopisnik iz Pariza i nekadašnji hrvatski veleposlanik u Francuskoj Mirko Galić govorio je globalnim posljedicama upravo tada izvršenog terorističkog napada ISIL-a u Parizu, dr.sc. Boris Havel o povijesnim korijenima i suvremenim komponentama tadašnje velike izbjegličke krize i njezinoj „balkanskoj ruti“, dr.sc. Snješka Knežević o odjecima njezine izložbe „Židovi i Zagreb – prošlost koja živi“, upravo održane u zagrebačkoj Gliptoteci, austrijska povjesničarka Anna Maria Gruenfelder o svojim istraživanjima o preživjelima Holokausta kao „raseljenim osobama“ u razdoblju od 1945. do 1950. godine, rabin Luciano Moše Prelević o odnosu Sigmunda Freuda prema religiji i o utjecaju psihoanalize na religioznost...

Kada je riječ o knjigama, od deset predstavljenih na tribini Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiburger, najveće zanimanje prisutnih izazvale su: „Liječnici nacisti – medicinsko ubijanje i psihologija genocida“ američkog psihijatra Roberta Jaya Liftona, „Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države“ Borisa Havela i „Židovi i riječi“ Amosa Oza i njegove kćeri povjesničarke Fanie Oz-Sulzberger. Vrlo dobro su bila posjećena i predstavljanja knjiga „O toleranciji“ Mirjane Krizmanić, „Posljednji dana čovječanstva“ bečkog književnika, publicista i satiričara Karla Krausa, „Kuća sećanja i zaborava“ Filipa Davida, koji je za nju dobio NIN-ovu nagradu i „Vječiti povratak fašizma“ nizozemskog filozofa i esejista Roba Riemena.

Od ostalih dijelova „Freibergerova“ programa u navedenom razdoblju spomenut ćemo još tri izuzetno dobro posjećene i u živahnoj atmosferi održane priredbe. Uz razgovor o temi „Kako doživljam Boga“, koji su vrlo uspješno, potaknuvši na uključivanje u razgovor mnoge slušatelje, vodili predlagač razgovora o toj temi prof.dr.sc. Darko Fischer i rabin Luciano Moše Prelević, bile su to dvije glazbene priredbe iz serije od njih do sada izvedenih dvadesetak o glazbenicima židovskog podrijetla u američkom jazzu i popularnoj glazbi, glazbene serije koju na veliko zadovoljstvo „Freibergerove“ publike znalački i strastveno proizvodi dr.sc. Ivan Bauer.

Iako je Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger u židovskoj zajednici u Zagrebu pa i u široj javnosti uglavnom na glasu po svojim kulturnim tribinama u auditoriju Židovske općine Zagreb u Palmotićevoj 16, glavna i prvenstvena njegova aktivnost jest – sudeći po razlozima financiranja Društva državnim novcem – izdavanje časopisa „Novi Omanut“, časopisa koji je, kao što smo već spomenuli, pokrenut 1993. godine da bi održavao i njegovao židovsku kulturu i kulturu uopće. Glavni inicijator pokretanja tog časopisa i prvi i dugogodišnji njegov glavni urednik Branko Polić izuzetno je dobro obavljao svoj – s obzirom na razmjerno vrlo mali broj (potencijalnih) suradnika – težak urednički posao, što je osobito odjeknulo u javnosti u lipnju 2010. godine, kada su se, u povodu izlaska jubilarnog, stotog broja časopisa, iz više kompetentnih i vjerodostojnih izvora čule ocjene da je „Novi Omanut“ svojom kvalitetom u samome vrhu hrvatskih časopisa koji se bave kulturom.

Branko Polić je, kao što već spomenusmo, uređivao „Novi Omanut“ sve do posljednjih dana svoga života, u studenome 2014. godine. „Novi Omanut“ broj 124 bio je posljednji broj s potpisom Branka Polića kao glavnog urednika. Upravni odbor Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiburger njegovom je nasljednicom imenovao Vlastu Kovač, umirovljenu profesionalnu novinarku, koja je svoj radni vijek odradila u dnevnome listu „Vjesnik“, ali je uz to, kao židovska aktivistkinja, godinama uređivala glasilo Židovske općine Zagreb (nekoć „Bilten“, sada „Ha-kol“) i surađivala u Polićevu „Novom Omanutu“. Upravni odbor „Freibergera“ prihvatio je prijedlog Vlaste Kovač da godišnje izlazi četiri, a ne više šest brojeva časopisa. Vlasta Kovač je uspjela održavati „Novi Omanut“ na visokom nivou kvalitete na kojem je bio u Polićevo doba, međutim, nakon samo sedam brojeva časopisa, 19. lipnja 2016. ona je, skrhana teškom bolešću, napustila ovaj svijet. Novom glavnom urednicom „Novog Omanuta“, UO „Freibergera“ imenovao je muzikologinju i pijanisticu dr. sc. Tamaru Jurkić Sviben, koja je polovicom 2016. obranila doktorsku dizertaciju radom o glazbenicima židovskog podrijetla na području sjeverne Hrvatske u razdoblju od 1815. do 1941. godine. Tamara Jurkić Sviben do sada je uredila dva broja „Novog Omanuta“. Prema ocjenama koje su se do sada mogle čuti

uspjela je održati časopis na visokoj razini kvalitete na kojoj je bio dok su ga uređivali njezini prethodnici Branko Polić i Vlasta Kovač.

Treća glavna komponenta „Freibergerova“ angažmana s vremena na vrijeme bio je „Židovski biografski leksikon“. Prema zapisanim sjećanjima na koja se može naići, ideja i inicijativa za izradu leksikona o hrvatskim Židovima potekla je, kao što već rekosmo, od Branka Polića, a kao njegovi partneri u tome spominju se Vlasta Kovač i likovni umjetnik Alfred Pal. Jedan od starijih dokumenata o nastajanju Židovskog biografskog leksikona jest pismo Aleksandra Lasla (nasljednika Branka Polića na mjestu predsjednika Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiburger) i supotpisnika Ive Goldsteina (koga je UO „Freibergera“ imenovao glavnim urednikom Hrvatskog biografskog leksikona), pismo koje je 12. prosinca 2005. upućeno tadašnjem ravnatelju Leksikografskog zavoda Vlaha Bogišiću. U tom pismu, na koje iz Leksikografskog zavoda nikada nije stigao nikakav odgovor, Laslo, u ime „Freibergera“, pozivajući se na zaključke sa sastanka predstavnika „Freibergera“ i Leksikografskog zavoda „koji smo održali u Vašim prostorijama 2. prosinca o.g.“, nudi LZ-u „izvršno nakladništvo u projektu Židovski biografski leksikon koji se u Društvu, pod vođenjem Ive Goldsteina, realizira već više godina“. „Time bi“, nastavlja u pismu Laslo, „LZ i KD MŠ Freiburger postali suizdavači Židovskog biografskog leksikona“. Laslo u pismu zatim navodi da tekst Leksikona „koji je uglavnom dovršen, zaprema preko 1400 kartica, a predviđamo da bi se u konačnici mogao proširiti na dodatnih 300 do 600 kartica“. Laslo također napominje da je „širi urednički odbor Leksikona“ imenovao Branka Polića predsjednikom Uredničkog kolegija Leksikona, Augusta Kovačeca, Aleksandra Lasla i Viktora Žmegača članovima Uredničkog kolegija, a Ivu Goldsteina glavnim urednikom i Vlastu Kovač zamjenicom glavnog urednika Leksikona. Laslo završava pismo moleći Leksikografski da mu dostavi prijedlog ugovora o suradnji. Međutim, nikakav prijedlog ugovora, pa ni bilo kakav drugi odgovor iz LZ-a, Laslu nikada nije stigao.

Pet godina kasnije stiglo je meni, Laslovu nasljedniku na mjestu predsjednika KD MŠ Freiburger, pismo tadašnjeg ravnatelja LZ-a Brune Kragića koje se poziva na „načelan sporazum o suradnji“ između LZ-a i „Freibergera“ „utanačen još 2005. godine“. Nakon što smo o tom pismu detaljno raspravili na Upravnom odboru „Freibergera“, odgovorio sam Bruni Kragiću, podsjetivši ga najprije na prijedloge Aleksandra Lasla iz 2005., na koje iz LZ-a nikada nije stigao nikakav odgovor, a zatim sam, uz podršku tim prijedlozima, uputio i nekoliko novih koje smo dogovorili na sjednici Upravnog odbora.

Ni na ovo pismo, potaknuto pismom ravnatelja LZ-a Brune Kragića, iz LZ-a nikada nije stigao nikakav odgovor. Dakle, i ovom su prilikom prijedlozi „Freibergera“ da se definiraju odnosi između „Freibergera“ i LZ-a na izradi Židovskog biografskog leksikona naišli na gluhe uši LZ-a.

Početak 2016., nakon razgovora između glavnog ravnatelja Leksikografskog zavoda dr.sc. Antuna Vujića s predsjednikom Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj prof.dr.sc. Ognjenom Krausom, ja sam, kao predsjednik KD MŠ Freiburger, zamolio Antuna Vujića da nam stavi na uvid materijal Židovskog biografskog leksikona kako bismo ga dali na uvid kompetentnim osobama i eventualno Zavodu uputili neke primjedbe i prijedloge. Materijal smo dobili i polovicom 2016. godine „Freiberger“ je organizirao stručnu raspravu o njemu. Istodobno „Freiberger“ je s Leksikografskim dogovarao tekst „Sporazuma o suradnji na projektu pod nazivom Židovski biografski leksikon“. Na prijedlog „Freibergera“ dogovoreno je da u Sporazum uđe da će materijal Leksikona „Freiberger“ uputiti stručnim osobama radi ocjenjivanja i, također, da će na internetskim stranicama LZ-a materijal Leksikona biti stavljen na uvid članovima židovske zajednice i drugim zainteresiranim kako bi uredništvu Leksikona mogli uputiti svoja zapažanja, prijedloge i primjedbe.

Sporazum između KD MŠ Freiburger i LZ-a o suradnji na projektu pod nazivom Židovski biografski leksikon potpisan je 26. srpnja 2016. Potkraj prošle godine materijal Leksikona kompjutorski je stavljen na uvid zainteresiranim, a „Freiberger“ je dobio zatraženu ocjenu materijala Leksikona od akademika Augusta

Kovačeca. „Freiberger“ je zamolio za ocjenu i Višnju Flego, dugogodišju višu znanstvenu suradnicu u Leksikografskom zavodu, međutim, ona je odgovorila da se ne može odazvati našoj molbi jer materijal za biografski leksikon koji je dobila na uvid ne drži „njegovom završnom fazom nego neredigiranim abecedarom s prikupljenom biografskom građom koju treba sustavno obraditi prema leksikografskim kriterijima i standardima“. Akademik Kovačec je pak zaključio da bi se „ovaj rukopis ŽBL-a“ mogao objaviti kao „Građa za židovski biografski leksikon“, ali da bi „najsvršishodnije bilo“ „nanovo strukturno organizirati članke na temelju jasnih, čvrstih, jedinstvenih i dosljednih kriterija za cijelu knjigu“.

Očito, Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger bit će, kao i do sada, pa možda i više nego do sada, angažirano na sva tri polja svoje dugogodišnje djelatnosti: na organiziranju kulturnih događanja na kojima se njeguje židovska kultura i kultura uopće, na izdavanju časopisa „Novi Omanut“ kako bi i nadalje dobivao komplimente kakve je dobio prilikom izlaženja svoga stotoga broja, a, očito, i na doradi i izdavanju takvog Židovskog biografskog leksikona koji svojim imidžom na našoj leksikografskoj sceni neće zaostajati za imidžom „Novog Omanuta“ na časopisnoj sceni.

The Society for Jewish Culture „Miroslav Šalom Freiburger“

present in Croatian culture for a quarter of a century

The Society was founded in 1989 and since then continuously presented numerous performances and other activities in the Croatian cultural environment. Many notable people, not only of Jewish origins, took part in these activities with the aim to present and cherish traditional Jewish cultural values as well as culture in general.

Apart from many public lectures given in the Zagreb Jewish Community auditorium, the principal activity is publishing of the „New Omanut“ magazine since 1993, founded and edited by Mr. Branko Polić until his death in 2014 and presently edited by Mrs Tamara Jurkić Sviben.

Along with other publications started almost a quarter of a century ago, a special project was also started in those days – The Lexicon of Jewish Biographies. This lexicon, still unfinished, was initiated by Mr. Branko Polić (1924 – 2014), journalist, musical critic, magazine editor, writer, Jewish activist and the founder and manager of the majority of „Freiberger's“ activities.

The initiatives and problems connected with this publications are presented in this paper. The main problem is the communication with the Institute of Lexicography „Miroslav Krleža“ which is responsible of all lexicography editions in Croatia and therefore qualified to give expertise and support for this publication. The Lexicon material was digitalized and presented on Institute's web pages since late 2016 to people concerned for further inspection but the expert elaboration is still unfinished.

Međureligijski koncert (u programu i židovske pjesme)

U Hrvatskom glazbenom zavodu održan je 10. prosinca 2016. u 20 sati XXI. Međureligijski koncert. Ideja o takvoj manifestaciji - odnosno održavanje Međureligijskog koncerta Hrvatskog glazbenog zavoda otpočelo je 1992. godine i to kao projekt Hrvatskog ogranka Svjetske konferencije religije za mir, tada pod vodstvom Mihaela Montilja i katoličkog svećenika dr. don Mladena Karađolea. Ovi međureligijski glazbeni susreti održavali su se punih 20 godina (od 1992. do 2012. godine).

Od prvih koncerata za dan izvedbe Međureligijskog koncerta izabran je stalno određen datum - 10. prosinca, na Međunarodni dan ljudskih prava, a za mjesto održavanja izabran je Hrvatski glazbeni zavod. Nemjerljiva je uloga kako u organizacijskom tako i u financijskom smislu pok. Vladimira Stankovića te Miljenka Pavletića, a posljednjih godina veliki je doprinos u organizacijskom i umjetničkom vodstvu mo. Josipa degl'Ivellia. Treba napomenuti važnu činjenicu da poslije stanke od nekoliko godina rektor Sveučilišta u Zagrebu prof.dr.sc. Damir Boras 4. siječnja 2016. utemeljuje program *Universitas civitat* i imenuje prvog glavnog kordinatora istog programa, mo. Josipa degl'Ivellia. Naime, poslije trogodišnje stanke obnovljen je jedinstveni molitveni, koncertni i kulturni projekt i to kao nadasve human projekt razumijevanja različitosti kulture i vjere, što nas čini posebnima u širim okvirima.

I ove godine, poslije uvodnog pozdravnog govora organizatora mo Josipa degl'ivellia i prof.dr.sc. Damira Borasa, najprije su u zajedničkom molitvenom dijelu sudjelovali predstavnici 1. Rimokatoličke crkve, 2. Srpske pravoslavne crkve, 3. Makedonske pravoslavne crkve, 4. Bugarske pravoslavne crkve, 5. Hrvatske Starokatoličke crkve, 6. Islamske vjerske zajednice 7. Židovske zajednice, 8. Saveza baptističkih crkava, 9. Grkokatoličke crkve i 10. Evangeličke crkve. Molitve i obraćanje publici bilo je u duhu tolerancije i to s porukom i pod motom: GDJE JE LJUBAV, PRIJATELJSTVO, ONDJE JE I BOG!

U glazbenom dijelu sudjelovali su:

1. Akademski pjevački zbor Sveučilišta u Zagrebu, dirigent: Josip degl' Ivellio,
Zbor Mišo Montiljo - Beth Israel
2. Collegium pro musica sacra Zagreb, dirigent: Tihomir Prša, umjetnička voditeljica: s. Cecilija Pleša
3. Mješoviti pjevački zbor Židovske općine Zagreb „Lira“, dirigent: Robert Homen
4. Zbor „Mihael Montiljo“ židovske vjerske zajednice „Beth Israel“ Zagreb, dirigent: Miroslav Salopek
5. Mješoviti pjevački zbor „Emil Cossetto“ Zagreb, dirigent: Josip degl' Ivellio
6. Hor Manastira Kovilj Srpske pravoslavne crkve, dirigent: jerođakon Jerotej Petrović
7. Ćirilo Metodov kor Zagreb Grkokatoličke crkve, dirigent: Igor Kos
8. Ženska vokalna skupina Šaptinovci Hrvatske Starokatoličke crkve, dirigent: Vatroslav Vudjan
9. Evangelička crkva: Vatroslav Vudjan glasovir
10. Zbor Srednje škole Čakovec uz pratnju instrumentalnog sastava Srednje škole Čakovec Saveza baptističkih crkava u RH, dirigentica: Petra Horvat
11. Zbor učenika Islamske gimnazije Zagreb, dirigentica: Katarina Stojanović, glasovir: Feđa Ramić

Na taj način su predstavljeni zborovi i glazbenici različitih konfesija pa je to bio i svojevrsan festival duhovne glazbe. Naime, svaki izvođač sudjelovao je u glazbenom programu s dvije točke, odnosno s dvije kompozicije koje su ujedno karakteristične za glazbene predstavnike – zbrove koji su nastupali.

Tako je **Mješoviti pjevački zbor Židovske općine Zagreb „Lira“** koji je osnovan prije više od pola stoljeća, poslije brojnih turneja u zemlji i inozemstvu i ovjenčan brojnim priznanjima - sada pod umjetničkim vodstvom dirigenta Roberta Homena nastupio s pjesmom Ernesta Blocha: SILENT AND DEVOTION a poslije toga s tradicijskom u obradi Dudley Cohen: YOM SEH LE-ISRAEL.

Židovski je melos također predstavljen nastupom drugog zbora koji djeluje u Zagrebu, to je **Zbor Mješoviti pjevački zbor Židovske općine – 'Lira'**

„Mihael Montiljo“ židovske vjerske zajednice „Beth Israel“ Zagreb kojim je dirigirao Miroslav Salopek uz sudjelovanje Anje Grabar na glasoviru. Izvedena je najprije tradicionalna SEVIVON(Levin Kipnis / Betty Bertaux), a na kraju poznata sefardska (Flory Jagoda / Miroslav Salopek) OCHO KANDELIKAS, koju smo prepoznali kao prigodnu za predstojeću Hanuku .

Zbor Mišo Montiljo - Beth Israel

Posebno su pjesme i melodije u interpretaciji sjajnih interpretatora koje su bile poznate publici pozdravljene dugotrajnim i toplim pljeskom u ozračju međusobno boljeg upoznavanja i poštovanja, s nadom da ćemo i slijedeće godine biti na ovakvom koncertu, da će se ovi glazbeni susreti nastaviti jer imaju veliki značaj u upoznavanju različitosti ali i pridonose toleranciji među različitim religijama.

Narcisa Potežica:

Multi-confessional Concert (including Jewish music)

21st Multi-confessional Concert was held in the 'Glazbeni zavod' concert hall in Zagreb on December 10, 2016. The project was started in 1992 by the Croatian branch of the World Conference on Religion and Peace and organized jointly by Mr. Mihael Montiljo of Jewish community and Dr. don Mladen Karađole, a Catholic priest. It happens always on December 10, on International Human Rights Day. In 2016 a new program Universitas civitat was founded by the University of Zagreb and mo. Josip degl'Ivellio was appointed as co-ordinator. This is a unique cultural and religious project with purpose to establish deeper understanding among different cultures and confessions. This year representatives of following confessions took part in religious proceedings: Roman Catholic Church, Serbian Orthodox Church, Macedonian Orthodox Church, Bulgarian Orthodox Church, Croatian Old Catholic Church, Muslim Community, Jewish Community, Baptist Church, Greek Catholic Church and Evangelic Church. The motto of the prayers was GOD IS WHERE THERE IS LOVE AND FRIENDSHIP.

In the musical segment several choirs took part in the concert presenting music of their particular confessions. As many as 11 choirs made this concert a real festival of multi-confessional spiritual music, contributing to better tolerance and understanding across a multitude of cultures and religions. The Jewish community was represented by the choir 'Lira' of the Zagreb Jewish Community as well as the choir 'Mihael Montiljo' of the Beth Israel Community.

The audience was very pleased with the concert and we hope to meet again next year.

Ljubaznom dozvolom samog autora, donosimo priču Abdulaha Sidrana, poznatog bosanskog filmskog scenarista pjesnika i proznog pisca. Tekst donosimo na izvornom, bosanskom jeziku. Iz priče doznajemo da je prezime Sidran i židovsko prezime, da Židova Sidrana ima po Kanadi i SAD-u, ali da je malo vjerojatno da su bosanski Sidrani židovskog porijekla. Ovaj književni uradak nam je zanimljiv i zato, što pokazuje interes i sklonost autora prema sefardskoj židovskoj zajednici u Bosni.

Odabrala Mira Hadži-Ristić

Abdulah Sidran: Iz pobjede u pobjedu do konačnog poraza

Još nisam bio, tih godina, zavolio šetnje internetom. Korespondenciju s gospođom Miriam Sidran vodio sam preko kćerke Mirande, što se s vremenom pretvorilo u njihovo prijateljstvo kao da sam se namjerno - sa lijenosti svoje i plitkoumlja - sklonio ustranu, a kćerki učinio rijedak i krupan poklon: prekookeansko prijateljstvo sa prezimenjakinjom neobične profesije. Kasnije, surfajući internetom, našao sam mnogo američkih Sidrana, ali živoga mi Boga! - ne bješe nijednoga a da se nekim "normalnim" ljudskim poslom bavio. nego sve sama ičšašenja; džez-muzika, astrofizika. psihijatrija. književnost... Poneko kompjutersko pismo znalo je do mene i ne stići, poneko je znao pojesti zaborav, a poneko sam. u svojoj bedastoći, neprevedeno i nepročitano. znao degaižirati u literarni kućni arhiv. Zamolio sam, ovih dana, da mi nešto od toga prevede Vildana Popovečki stručni prevodilac, - kako ne znate? ~ Amrine Belme mama. naša prijateljica iz komšiluka i sa treninga ritmičke gimnastike, Evo šta mojoj kćerki Mirandi, iz Njujorka u London, 2004. godine, piše plemenita profesorica Miriam Sidran.

Kada sam te potražila i došla do tebe, nikad mi nije palo na pamet da ćeš možda pomisliti da sam ja muslimanka i da ćeš biti jako razočarana kada saznaš da nisam. Svi smo djeca istoga Boga, bilo da se on zove Alah ili Jehova. Bog nas isto voli. Sva ljudska bića su braća i sestre od istoga oca. Ja u to vjerujem. Pretpostavljam da i ti vjeruješ u to, da si iznad sitnog vjerskog licemjerstva i antisemitizma. Bilo bi mi zaista bolno da mislim drukčije.

Možda je za tebe bilo traumatično kad si saznala da je Sidran hebrejsko prezime i da su Sidrani u SAD, Kanadi, Evropi i čak u Južnoj Americi - svi Jevreji. Jedini koje znam da su muslimani, su oni u Sarajevu. Činjenica da imaš neke jevrejska korijenje, ne mijenja tvoj status muslimanke.

Ja sam ponosna na svoje prezime i ponosna na sve Sidrane. Mnogi od njih imaju posebne talente u jeziku ili analitičkim radovima. Kada sam pročitala da tvoj tata Abdulah igra šah. odmah sam znala da je pogodio familijarnu žicu. On je pravi Sidran.

Profesorica astrofizike elegantno prešućuje činjenicu da je zabunu oko identiteta najprije moglo prouzročiti ime mlađeg učesnika u korespondenciji; Miranda. Ime vjerovatnoga jevrejskog porijekla uvriježeno je danas kao pretežno katoličko, a mladi pjesnik Ahdulah Sidran ga je svome prvorođenom djetetu dao s radošću od asonance koju to ime tvori sa svojim prezimenom. Nije ga, doduše, sam smislio nego - trefilo se! Pravo da djetetu nadjene ime, te četrdeset godina daleke godine, imala je majke Sahbaze tetka, tetka -

Taba (Maitabe, hala-Tabe, maksuz došla sa Kosova, da pomogne oko rodiva!). Smislila je ime MiraLda, našto je mladi otac reagirao sasvim književnom intervencijom u jednome slovu. Nećemo L, hoćemo N! MiraNda! Ko može reći da ovakve pikanterije nemaju uopće baš nikakav značaj, da su sve to puke slučajnosti, bez ikakve važnosti i smisla? Pa i to što sam sedmogodišnju, ili još mladu. Mirandu, nekoliko pura vodio da studiramo epitafe na sarajevskom Jevrejskom groblju? Oni što prelaze, moja pjesma posvećena sarajevskim Sefardima nastajala je tako, gotovo naučnim metodom; proučiti postojeću književnu gradu, izići na teren, opservirati, bilježiti. shvatiti i sistematizirati shvaćenu materiju pa tak onda začikavati, izazivati, provocirati Njenu Svetost Inspiraciju. Neki znalci tvrde da je to jedna od ponajboljih mojih pjesama. Moj italijanski prevodilac profesor Silvio Ferrari, nakon književne večeri u Veneciji (program otvorio venecijanski gradonačelnik, sinjor Masimo Kačari (Massimo Cacciari) reče: "Da sam ja napisao ovu pjesmu, ja bih sad u svoju Genovu krenuo pješice! "

Naravno, ne pamtim da je književna kritika napisala iole ozbiljno slovo o toj mojoj pjesmi, i tu me ništa ne čudi. Naši se književni kritičari - od univerzitetskih profesora do novinskih piskarala - teško odlučuju da pišu o onim suvremenim književnim produktima za čije im je razumijevanje neophodan određen intelektualni napor. Ništa novo. Od savršeno izvedenog pjesničkog umjetničkog djela bježe glavimice. Kao da su dotakli, pa na jezgri plamena - spržili ruku! I to je nešto.

Zanimljivo da pjesmu, dugih trideset pet godina, nije zamijetio nitko ni iz nadasve kulturne i lijepo organizirane zajednice sarajevskih Jevreja! Dok im je sam nisam pročitao na otvorenju izložbe grafika Daniela Ozme, pa mi knjigu iz ruku uzeo dobri gospodin Eli Tauber_ s obećanjem da će je vratiti, čim fotokopira. Čekam.

Što nas ima, mašala!

Dakle: prema porijeklu, glavninu u svijetu poznatih Sidrana locirali smo u prostore sjeveroistočne Evrope. Poljska, Ukrajina, itd. Etničkih Jevreji. s otvorenim mogućnostima prelaska na katoličanstvo i - samo u primjeru bosanskih Sidrana - islam. Miriam još piše:

Evropa je uvijek bila pakao za Jevreje. Ali je bilo najgore oko 1880. i nekoliko decenija poslije, kada je ruski car pokrenuo progone Jevreja. Pokrenuo se talas jevrejskih emigranata koji su iz Istočne Evrope bježali pred smrtonosnim zločinačkim bandama, Moj otac je otišao 1905. Jednostavno je pretpostaviti da je neki Sidran pobjegao iz ove opasne situacije, nastanio se u Bosni i prešao na islam. I drugi su bježali. također, i prešli na kršćanstvo. Ne krivim ih. Čak su djedovi po očevoj strani Johna Kerryja. nedavnog kandidata za predsjednika SAD, bili Jevreji koji su bježali iz Austrije i koji su promijenili svoje prezime sa Kohn na Kerry. i postali katolici. A1i su Sidrani u Bosni zadržali svoje prezime, jer nije očigledno da je jevrejsko!

Da. ali, gospodo Miriam, bosanski Sidrani ovdje imaju problema sa kongruencijom! Ne skladaju se vremena! Nisu mogli doći u Bosnu (kad se kaže Bosna, Hercegovina se podrazumijeva!) koncem devetnaestog i u prvim decenijama dvadesetog stoljeća, odmah se asimilirali, zaboravili jezik - koji Jevreji nikad nisu zaboravljali! - i odmah biti starosjedioci (vidjeti: J. Dedijer. Hercegovina). Ako i zadržimo Vašu hipotezu, do1azak Sidrana u južne krajeve, njihovu adaptaciju i islamizaciju morali bismo smjestiti u znatno ranija doba. Da se u vlastitome domu zaboravi materinski jezik, neophodno je bilo da barem jedno stoljeće prođe!

Ali, svejedno, hoću da zažmirim i žimireći zamišljam svoje jevrejsko porijeklo! Neka brod mašte zaplovi punim jedrima! Ovamo kartonske kutije s porodičnim fotografijama! Da vidimo postoji li kakva bilo fotografija Mehrneda Hasanovog Sidrana koja se ne bi opirala ideji o vlastitorne dalekom Jevrejskom

porijeklu. Evo je, evo je! Snimljena u Zagrebu, 2.10. 1939. godine! Pa je li moguće da je ovo onaj mašinbravar iz sarajevske Željezničke ložionice? Jeli moguće da su se ovako kicošili vratnički mangupi?

Miriam:

Kada sam rekla da bi mi bilo drago da imam muslimansku rodicu, zaista sam to i mislila, imam nekih dragih prijatelja koji su palestinski muslimani koji žive u Istočnom Jeruzalemu. (...) Također imam i prijatelje kršćane, a i prijatelje Jevreje. Ova razmjena među kulturama je fascinantna.

Nadam se da ćete ti i tvoj otac ostati u kontaktu sa mnom. Kupila sam njegovu knjigu pjesama na engleskom. One govore o njegovoj patnji. Mrzim "etničko čišćenje" bilo da je usmjereno protiv muslimana ili Jevreja, Bošnjaka ili drugih. Nisam vaš neprijatelj, nisam Slobodan Milošević.

Spremna sam da vas dočekam i nadam se da ćete nas posjetiti u Njujorku. Miriam.

- Hoćemo, hoćemo, draga Miriam!

U snu, jer drukčije više ne može!

Na javi, na javi - do vas će stići naša djeca, i djeca naše djece! Sidrani iz Bosne. Oni kojima je suđeno da u svakom trećem koljenu opet i ponovo gube domovinu, opet i ponovo gube zavičaj, opet i ponovo kreću u potucanje, za novim domom i novim zavičajem. Potukači, potukači. Iz pobjede u pobjedu do konačnog Poraza! U kojem će se neznanom Novom svijetu nastaniti, u kojem će Novom jeziku nanovo zidati kuću i iznova graditi dom?